

Współczesna ekonomia agrarna

Zakład Ogólnej Ekonomiki

Prof. dr hab. Józef St. Zegar

zegar@ierigz.waw.pl

Słowo wstępne

Ekonomia agrarna w kontekście kwestii
agrarnej:

- Na czym polega współcześnie kwestia agrarna?
- Dlaczego konwencjonalna ekonomika rolnictwa obecnie nie wystarcza do rozwiązywania kwestii agrarnej?
- Jakie są przesłanki nowej teorii ekonomicznej?
- Czym różni się ekonomia agrarna od ekonomiki rolnictwa?

Kwestia agrarna

- Dwa ujęcia kwestii agrarnej:
 1. ekonomiczne (kwestia rolna): bezpieczeństwo żywnościowe, wydajność pracy, efektywność zastosowania kapitału;
 2. socjologiczne (kwestia chłopska): deprywacja ekonomiczna i społeczna, zanik chłopów (gospodarstw rodzinnych);
- Rozwiązywanie kwestii agrarnej:
 - model rolnictwa industrialnego (koncentracja: dyskontowanie korzyści skali, niższe koszty transakcyjne):
 - a) socjalizacja;
 - b) farmeryzacja;
 - c) integracja pionowa;
 - dualny rozwój rolnictwa;
 - ze znacznym sukcesem w krajach rozwiniętych;
 - czeka na rozwiązanie w krajach rozwijających się.

Ekonomika rolnictwa w służbie rozwiązywania kwestii agrarnej na drodze modelu rolnictwa industrialnego

- *Oikonomia*: czasy starożytne (Ksenofont, Arystoteles, Cato, Warron)
- Ekonomika rolnictwa (XIX-XX wiek) = zastosowanie ogólnej teorii ekonomicznej w odniesieniu do rolnictwa:
 - ujęcie mikroekonomiczne:
 - a) gospodarstwo rolne – max. plonu (agronomika),
 - b) gospodarstwo rolne – max. dochodu/zysku
 - ujęcie makroekonomiczne:
 - a) siły sprawcze;
 - b) zmiany technologiczne;
 - c) struktury;
 - d) uwarunkowania środowiskowe;
 - e) wielofunkcyjność

Przesłanki nowej teorii ekonomicznej

- Zmierzch teorii neoklasycznej (syntezy neoklasycznej) – nie objaśnia rzeczywistości; wady wrodzone (efekty zewnętrzne, redukcjonizm, asymetria informacji etc.); ograniczoność zasobów Biosfery; globalizacja [Beinhocker 2006; Spratt et al. 2009; Simms et al. 2010]
- Model równowagi (Walras-Arrow/Debreu-Samuelson) – katedra gotycka na grząskim gruncie (Werner Hildebrand)
- Włączenie do ekonomii interesów „niemych” uczestników rynku wymaga nowej konstrukcji teoretycznej (holizm: nowa ekonomia, ekonomia złożoności)
- Konieczność ochrony podstawowego kapitału naturalnego (ekonomia ekologiczna)

Efekty zewnętrzne

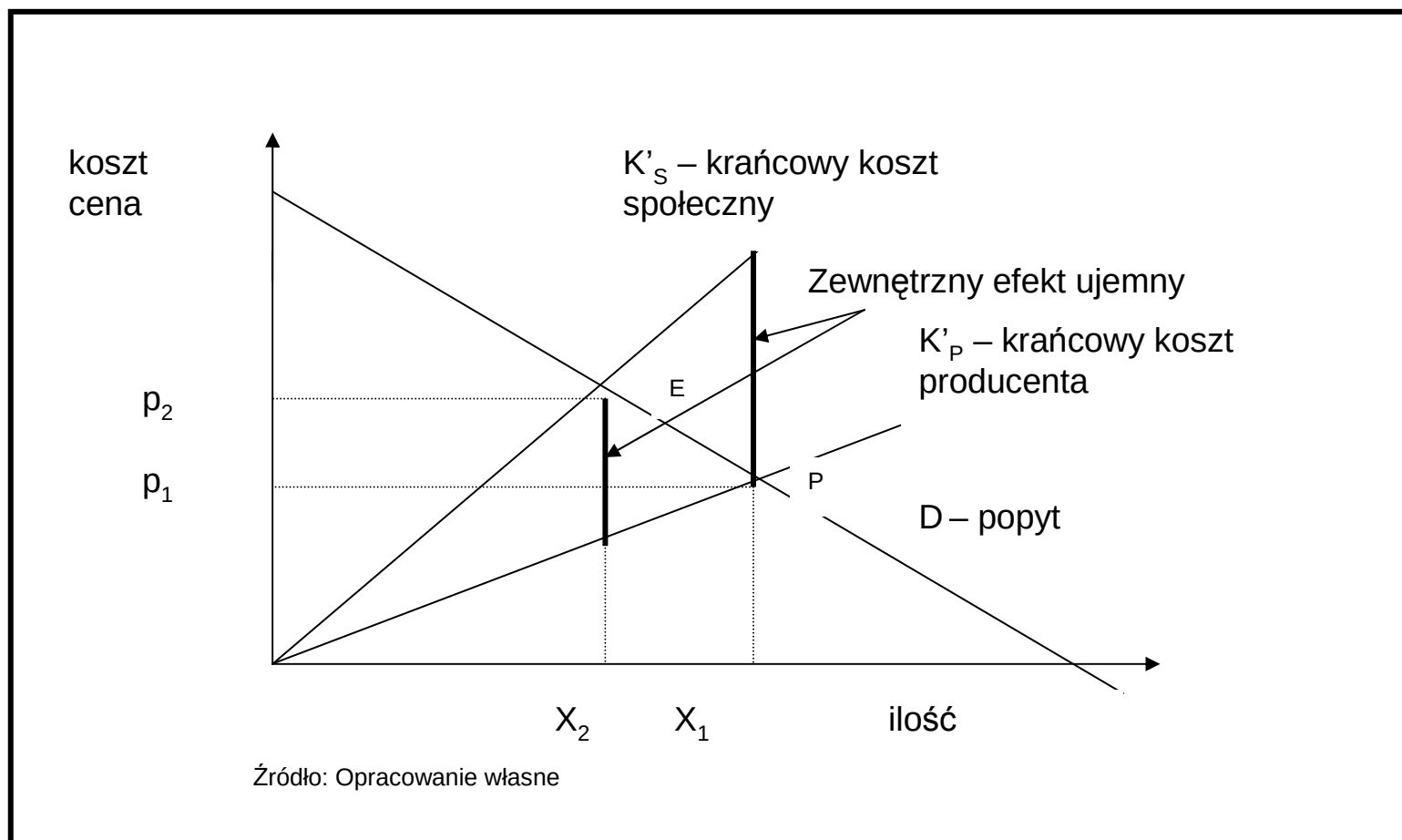

- **Efekty zewnętrzne** przedstawiają sobą pewne niezamierzone skutki, które towarzyszą działalności gospodarczej (Marshall, Pigou, Samuelson, Cornes i Sandler, Baumol i Oates)
- Efekty zewnętrzne ujemne
- Efekty zewnętrzne dodatnie: dobra publiczne vs dobra prywatne (continuum)
- Pomijanie efektów zewnętrznych w teorii ekonomicznej rolnictwa konwencjonalnego powoduje istotną rozbieżność pomiędzy optimum mikroekonomicznym i optimum społecznym. Temu pierwszemu odpowiada rachunek mikroekonomiczny, temu drugiemu zaś rachunek makroekonomiczny (społeczny)
- Trzeba odrzucić ofiarę jaką rolnictwo industrialne składa z efektów zewnętrznych na ołtarzu boga Mammona.

Racjonalność prywatna vs racjonalność społeczna

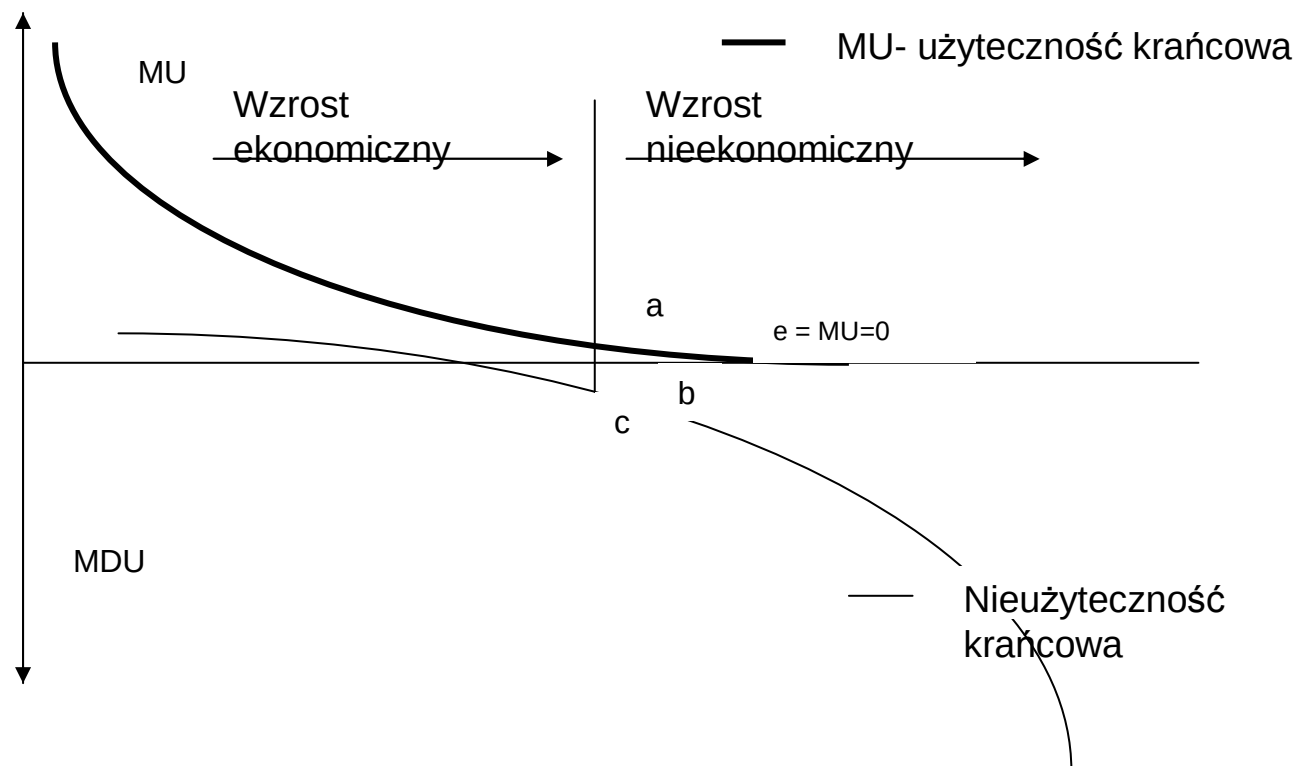
Rysunek 1. Podaż i popyt przy występowaniu efektów zewnętrznych

Bariera środowiskowa

Rysunek 2. Wzrost ekonomiczny i nieekonomiczny

Źródło: H. Daly, 2007, Ecological Economics and Sustainable Development. Selected Essays of Herman Daly. Edward Elgar. Cheltenham, UK*Northampton, MA, USA, s. 16.

Globalizacja - neoliberalizm

- Neoliberalizm zaczął dominować od lat 70. XX w., tworząc bazę ideologiczną dla globalizacji.
- Podstawowe założenia neoliberalizmu:
 - 1) do rozwoju cywilizacyjnego jest niezbędny stały wzrost gospodarczy, mierzony PKB (PNB),
 - 2) tylko wolny rynek prowadzi do najbardziej efektywnego i społecznie optymalnego wykorzystania i alokacji zasobów, w tym także siły roboczej,
 - 3) prywatyzacja prowadzi do zwiększenia efektywności wykorzystania zasobów,
 - 4) liberalizacja i deregulacja prowadzi do wzrostu gospodarczego,
 - 5) podstawowym zadaniem państwa jest zapewnienie przestrzegania prawa własności i egzekwowania umów.
- Neoliberalizm reprezentuje interesy kapitału: wydajność kapitału jako jedyne kryterium efektywności – odrzucenie kryterium wydajności społecznej (pracy).

Globalizacja

- Imperatyw wzrostu vs imperatyw ochrony środowiska (globalnych dóbr publicznych):
„Anyone who believes exponential growth can go on forever in a finite world is either a madman or an economist” (Kenneth E. Boulding; za: [Simms et al.201, s.2])
- Dumping socjalny i środowiskowy
(„rynek pobudził nowe formy współzawodnictwa między państwami w celu przyciągnięcia centrów produkcyjnych firm zagranicznych dzięki różnym narzędziom, pośród których sprzyjające podatki i rozluźnienie reguł prawnych w świecie pracy. Procesy te pociągnęły za sobą redukcję sfery bezpieczeństwa socjalnego w zamian za poszukiwanie większych korzyści konkurencyjnych na rynku globalnym, stwarzając wielkie niebezpieczeństwo dla praw pracowników, dla fundamentalnych praw człowieka oraz dla solidarności realizowanej w formach tradycyjnego państwa socjalnego” /Benedykt XVI)
- Niedostatek czynnika politycznego (państwa).

Kwestia agrarna obecnie - kraje rozwinięte

rozwiązanie na drodze paradygmatu industrialnego (Modernizacja) – kontynuacja industrialna zakładająca nieograniczone możliwości postępu (wg krzywej wykładowiczej) i substytucji

ale

- kwestia odżywa: wielofunkcyjność, żywotność wsi, **odnowa gleb** (agroekosystemy), systemy lokalne (Toskania we Włoszech, Kalifornia w USA, Holandia, Walia i inne [Morgan et al. 2008]; *chisan-chicyō* (*locally produced, locally consumed*) [Kimura, Nishiyama 2008]; jakość żywności; rolnictwo ekologiczne, które odpowiada koncepcji *shinto-fuji* (*uniformity of body and soil*) [Muramoto et al. 2010]

Kwestia agrarna obecnie – kraje rozwijające się

- rozwiązanie na drodze paradygmatu zrównoważonego:
 - zakwestionowanie modelu industrialnego;
 - odrzucenie nieuchronności naśladowania (stadia rozwoju W. Rostowa, J. Schumpetera);
 - płynna nowoczesność (Z. Baumann);
 - globalizacja

Ekonomika rolnictwa (nowa) vs ekonomia agrarna

- Cechy/elementy wspólne:
 - zrównoważenie/efekty zewnętrzne
 - wielofunkcyjność
 - metoda/model optymalizacji

- Cechy/elementy różniące:
 - przedmiot: rolnictwo (aspekt produkcyjno-ekonomiczny);
rolnictwo i wieś (łącznie z aspektem społecznym)
 - zakres: głównie mikro; głównie makro
 - metoda: redukcjonizm – holizm; optymalizacja
(ekstremum) – sieć (równowaga płynna)
 - polityka: pośrednio (głównie rynek); bezpośrednio
 - zabarwienie emocjonalne (kulturowe)

Optymalizacja w ekonomii konwencjonalnej

Należy znaleźć ekstremum funkcji

$$Y = f(X_1, X_2, \dots, X_n)$$

przy spełnieniu warunków bilansowych

$$F_i(X_1, X_2, \dots, X_n) \leq B_i \quad (i = 1, 2, \dots, m)$$

oraz warunków brzegowych

$$X_j \geq 0 \quad (j = 1, 2, \dots, n)$$

Jeżeli funkcje Y i F_i są ciągłe i posiadają pochodne cząstkowe pierwszego i drugiego rzędu, a także jeżeli funkcja Y jest funkcją rosnącą zmiennych X_j , to takie zadanie można rozwiązać metodą nieoznaczonych mnożników Lagrange'a, która przybiera postać:

$$L(X_j, \lambda_i) = f(X_j) - \lambda_i [F_i(X_j) - B_i].$$

Ekonomika rolnictwa (nowa) vs ekonomia agrarna

- Pochwała rolnictwa (zabarwienie emocjonalne):
 - Starożytność (Arystoteles, Cato, Warron, Cycero)
 - Średniowiecze: św. Augustyn
 - Fizjokraci (Król St. Leszczyński; St. Staszic)
 - Agraryzm
 - czasy współczesne: Zieloni

Predykcja czy objaśnienie?

Modele ekonomii konwencjonalnej coraz bardziej służą predykcji (predykcja = poprawność modelu i weryfikacja teorii)

<M. Milton vs. H. Simon>

Modele ekonomii agrarnej, podobnie jak ekonomii ekologicznej czy nowej ekonomii służą przede wszystkim objaśnieniu zależności/związków i przyczyn.

Dziękuję za uwagę!